

Neque dicas, S. Thomam prævidisse hanc instantiam, eo quod in fine responsionis dicat: « Nec tamen sequitur quod motus naturæ sit malus, sed quod sit imperfectus, nisi ad aliquod bonum matrimonii ulterius ordinetur. » Nam aliud est motus ad actum, aliud ipse actus. Motus naturæ ad actum potest non esse malus, sed imperfectus tantum et tamen ipse actus vitari aliqua circumstantia, quæ impediatur relationem habitualementem quam requirit, ideoque esse malus. Et sane quis ista duo conciliare potest: actus non excusatur a peccato omnino, et, actus non est malus?

Obj. 4°: S. Thomas, q. de *Charitate*, a. 11, quærens utrum omnes teneantur ad perfectam charitatem, ad 2 dicit: « Quod omnia virtute referantur in Deum, hoc pertinet ad perfectionem charitatis, ad quam omnes tenentur. » Illa autem virtualis relatio non potest intelligi de relatione implicita, quia non pertinet ad perfectionem charitatis, et quia S. Thomas dicit ibid. quod per eam homo potest in omnibus mereri, si charitatem habeat; per relationem autem implicitam non poterit mereri. Ergo intelligit de relatione explicita.

Resp. S. Thomam per relationem virtualementem hic intelligere relationem equidem explicitam, sed importatam in actu charitatis strictæ, aut in æquivalenti, scilicet in amore Dei benevolenti super omnia, per quem, ut docet in II *Sentent.*, dist. 28, q. 1, a. 3, impletur præceptum charitatis: « Quandocumque enim, inquit in II *Sentent.*, dist. 40, q. unica, a. 5, ad 6, aliquis cogitat se totum ad Dei dilectionem dirigere, tunc quidquid ad seipsum spectat, in Deum ordinatum erit. » Constat autem quod per amorem Dei super omnia, homo, si charitatem habeat, mereri possit, et quod iste amor possit elici a peccatore nondum justificato, seu charitatem non habente, ut probamus de attritione in tract. de Pœnit.

Obj. 5°: S. Thomas, q. 22 de *Charitate*, a. 2, dicit: « Sicut in demonstrativis scientiis non recte sumitur conclusio, nisi per resolutionem ad prima principia, ita appetitus creaturæ rationalis non est rectus, nisi per appetitum explicitum ipsius Dei actu vel habitu. »

Resp. 1° S. Thomam in hoc articulo resolvere quod omnia entia appetant Deum, inanimata et non cognoscentia implicite, creatura rationalis explicite. Unde hic sumit appetitum explicitum, non prout importat distinctam Dei cognitionem, sed prout opponitur appetitui innato inanimatorum, et ideo addit, « per appetitum explicitum ipsius Dei actu vel habitu. »

Resp. 2°. *Dato*, per appetitum explicitum S. Thomam intelligere distinctam Dei cognitionem, dicit appetitum non explicitum non esse rectum, non quod sit malus, sed quia non est perfectus. Id evidens est ex ipso textu. Si quis enim eliciat legitimam conclusionem ex immediatis principiis, licet non resolvat in prima principia, ista conclusio erit bona, sed non perfecta. Ergo similiter qui appetit aliquod bonum particulare propter ejus honestatem, licet non propter Deum explicite, appetitus non erit malus, sed tamen imperfectus: alioquin dicendum foret, non solum quod agens peccaret, sed etiam quod actus ejus esset malus; quod non admittunt adversarii.

Inst.: S. Thomas, 1^a 2^e, q. 19, a. 10, o, dicit: « Ad hoc quod aliquis recta voluntate velit aliquod particulare bonum, oportet quod illud particulare bonum sit volitum materialiter, bonum autem commune divinum sit volitum formaliter. »

Resp. etiam in nostra sententia bonum commune divinum esse volitum formaliter; qui enim vult aliquod particulare bonum, illud vult formaliter propter bonitatem et honestatem ut sic, quæ est Deus.

Obj. 6°: S. Thomas, 1^a 2^e, q. 21, a. 4, ad 3, dicit: « Totum quod homo est, et quod potest et habet, ordinandum est ad Deum. Et ideo omnis actus hominis bonus vel malus habet rationem meriti vel demeriti apud Deum, quantum est ex ipsa ratione actus. » Atqui non potest intelligi de relatione implicita, alias ratio meriti apud Deum fundaretur in solis naturæ viribus. Ergo de explicita.

Resp. Nego min. Ad prob. *dist.* Ratio meriti improprie dicti et ad mercedem temporalem fundaretur in solis naturæ viribus, *concl.*; meriti proprie dicti et ad mercedem

æternam, *nego*. Non est autem in istis articulis, inquit Sylvius, sermo præcise de merito vitæ æternæ vel de merito respectu vitæ sempiternæ, sed generaliter intelligitur meritum, prout meritum dicitur omne id quod facit aliquam mercedem aliquo modo debitam, sive temporalem sive æternam, sive debitam ex justitia proprie dicta sive ex alia. Ita celeberrimus Doctor Lovaniensis.

Inst. : S. Thomas, 1^a 2^a, q. 102, a. 6, ad 7, dicit : « Cœlestis intentio omnibus operibus nostris debet adjungi. » Atqui relatio implicita non est cœlestis. Ergo.

Resp. 1°. *Dist.* min. Relatio implicita non est cœlestis explicite, *conc.* min.; implicite, *nego* min. 2°. *Dato*, intelligendam esse cœlestem explicite, nihil aliud his verbis intendit S. Thomas, quam quod dicit alibi, scilicet omnia debere referri in Deum explicite, non immediate in se, sed mediate in sua causa, nempe in actu charitatis, quando ejus præceptum obligat; non autem obligat ad semper. — Vide primam conclusionem, item primam et secundam probationem secundæ conclusionis. 3° Si contendas intelligendam esse intentionem cœlestem quoad singulos actus immediate in se, *dist.* maj. Debet adjungi omnibus operibus nostris in ordine ad vitam æternam, *conc.*; in ordine ad bonitatem mortalem, *nego*. « Cum enim, inquit S. Doctor, in cap. xiv *Rom.*, lect. 3, cit. in secunda prob. secundæ concl., « aliquis infidelis ex dictamine rationis aliquod bonum facit, non referendo ad malum finem, non peccat. »

Addo S. Thomam illic agere dumtaxat de fidelibus verum Deum colentibus; sicque in hoc ejus dicto fundari non posse sententiam adversariorum, qui etiam infideles adstringunt præcepto omnia opera referendi explicite in Deum propter se dilectum.

Obj. 7° : S. Thomas, 2^a 2^a, q. 83, a. 14, o, dicit : « De oratione dupliciter loqui possumus : uno modo, secundum seipsam; alio modo, secundum causam suam. Causa autem orationis est desiderium charitatis, ex quo procedere debet oratio. Quod quidem debet esse in nobis continuum vel actu vel virtute; manet enim virtus hujus desiderii in

omnibus quæ ex charitate facimus. Omnia autem debemus in gloriam Dei facere, ut dicitur I *ad Cor.*, x, 31. Et secundum hoc, » id est, quia et in quantum omnia debemus in Dei gloriam facere, « oratio debet esse continua. Unde Aug. dicit *ad Probam*, Epist. 130¹, c. 9, n. 18 : « In ipsa » fide et spe et charitate continuato desiderio semper oramus. » Ex quibus sic arguitur : S. Thomas fundat debitum orationis continuæ in præcepto Apostoli : *Omnia in gloriam Dei facite*. Ergo in relatione explicita; quia non nisi per hanc potest esse oratio continua. — Prob. ant. Dicit S. Thomas : « Et secundum hoc, » nimirum quia et in quantum debemus omnia in Dei gloriam facere, oratio debet esse continua. Ergo.

Resp. *Nego* ant. Ad probat. *nego* expositionem textus, et dico *quod secundum hoc* referri ad desiderium salutis, et non ad præceptum Apostoli. Si attendatur causa salutis, inquit Sylvius in expositione hujus articuli, quæ est desiderium salutis rerumque salutarium, ex quo procedere debet oratio, oportet orationem esse diuturnam, imo continuam; quia tale desiderium debet homini christiano esse perpetuum pro se et pro aliis, saltem virtute. Ita eximius S. Thomæ interpres. Idque patet ex ipso textu Aug. quem citat S. Thomas. Non enim dicit Aug. : « In actibus fidei et spei et charitatis, » sed : « In ipsa fide et spe et charitate continuato desiderio semper oramus. » Et alioquin sequeretur quod homo, etiam charitate instructus, cum nihil ageret, aut mente distractus ageret, nihil actu faciens in gloriam Dei, deficeret ab oratione, sicque non oraret continuo, quod est alienum a sensu S. Thomæ. Insuper S. Thomas, 1^a 2^a, q. 100, a. 10, o, et alibi, intelligit textum Apostoli de charitate stricta. Nolunt autem adversarii suam relationem esse ex charitate stricta. Ergo non favet ipsis S. Thomas.

2° Solvuntur objectiones ex Augustino.

Obj. 1° : S. Aug., lib. I *de Trinit.*, c. 13, n. 31, dicit :

1. Olim 121.

« Visio illa Dei qua contemplabimur incommunicabilem atque humanis oculis invisibilem Dei substantiam... sola est summum bonum nostrum, cujus adipiscendi causa præcipitur agere quidquid recte agimus. » Ergo S. Augustino non sufficit implicita relatio. — Prob. conseq. Recte factum et nulla prava circumstantia vitiatum est in Deum implicite relatum. Atqui tamen, juxta S. Aug., hoc ipsum recte factum summi boni adipiscendi causa præcipimur agere. Ergo ulterius debet referri.

Resp. Aug. sumere præceptum lato sensu, pro consilio illius quod est bonum et optimum; alioquin sequeretur quod qui ex alio motivo, etiam supernaturali, quam adipiscendæ beatitudinis recte operaretur, peccaret.

Neque dicas, cum adversario, sensum Augustini non esse quod in omni actione debeamus formaliter intendere beatitudinem æternam et ad illam omnia opera nostra referre, sed quod præcipiatur nobis quod in omni actu ad illam tendamus, referendo illum ad Deum. Contra est enim quod Aug. formalissime dicat quod causa adipiscendæ beatitudinis præcipimur agere quidquid recte agimus. Quid est autem agere causa beatitudinis adipiscendæ omne quod agimus, nisi intendere formaliter beatitudinem et ad illam omnia opera nostra referre?

Vel dicendum, S. Aug. hac phrasi nihil aliud velle, quam quod debeamus in omni opere habere Deum pro ultimo fine. Ille autem habet Deum pro ultimo fine, qui, dum agit opus ex objecto bonum, illud nulla prava circumstantia, nullo pravo fine inficit.

Et nisi alterutro sensu Aug. intelligas, ipsum conciliare non poteris. Docet enim S. Doctor, lib. *de Spiritu et litt.*, c. 27, n. 48¹, et alibi, quædam infidelium opera, etiam

1. « Si autem hi qui naturaliter quæ legis sunt faciunt, nondum sunt habendi in numero eorum quos Christi justificat gratia, sed in eorum potius quorum, etiam impiorum nec Deum verum veraciter justeque colentium, quædam tamen facta vel legimus, vel novimus, vel audimus, quæ secundum justitiæ regulam non solum vituperare non possumus, verum etiam merito recteque laudamus: quanquam,

attento fine, esse laudanda, licet non sint facta causa æternæ beatitudinis adipiscendæ, nec relata explicite in Deum.

Obj. 2°: S. Aug., lib. XIX *de Civit.*, c. 25, de virtutibus hominis infidelis dicit: « Virtutes quas sibi habere videtur..., nisi ad Deum retulerit, etiam ipsæ vitia sunt potius quam virtutes... Cum ad seipsas referuntur, nec propter aliud expetuntur, etiam tunc inflatæ ac superbæ sunt, et ideo, non virtutes, sed vitia judicanda sunt. » Atqui, dum virtutes propter se appetuntur, est secundum nos virtualis relatio implicita in Deum. Ergo.

Resp. 1° hanc objectionem ab adversariis esse solvendam. Non enim volunt opera infidelium sine sua relatione virtuali explicite esse peccata et vitia, ut hic dicit Aug., sed infidelem dumtaxat peccare non referendo in Deum.

Reponit adversarius, has infidelium virtutes secundum Aug. esse vitia, non sumendo vitium pro actione secundum se, sed pro complexo ex actione et omissione, juxta communem modum loquendi: sic, v. g., dicimus de famulo qui injuncti laboris mediam partem tantum implevit, quod male fecerit; nemo tamen infert quod peccaverit laborando.

Sed contra: Augustinus non dixit infideles in his virtutibus peccare, sed eas esse vitia et peccata. Sicut ergo, si dicerem de famulo qui injuncti laboris mediam partem tantum implevit, quod ejus labor est malus, juxta communem modum loquendi intelligeretur de labore secundum se, et non de complexo; ita similiter in nostro casu. Idque eo evidentius patet, quod Aug. vocet istas infidelium virtutes « inflatas ac superbas. » Neque dicas, cum adversario, ideo sic vocari ab Aug., quia, cum non expecterentur propter Deum, debito honore illum privabant. Qui enim furatur aut fornicatur, longe magis Deum debito honore defraudat, quam qui ad eum actionem bonam

si discutiantur, quo fine fiant, viæ inveniuntur quæ justitiæ debitam laudem defensionemve mereantur. »

non refert explicite, et tamen iste fur aut fornicator non dicitur inflatus et superbus.

Resp. 2°. *Dist.* min. Dum virtutes propter se appetuntur, est virtualis relatio implicita in Deum, si in eis non ultimate sistatur, *conc.* min.; si in eis ultimate sistatur tamquam in vera beatitudine, *nego* min. Et hoc sensu loquitur Aug., ut patet ex verbis immediate sequentibus : « Sicut enim, inquit, non est a carne, sed super carnem, quod carnem facit vivere; sic non est ab homine, sed super hominem, quod hominem facit beate vivere. » Aug. ergo hic alludit ad Stoicos, qui in virtutibus moralibus suam beatitudinem constituiebant, et de quibus sic loquitur serm. 156¹, c. 7 : « Extiterunt autem alii superbi, quasi a carne se removentes, et totam spem beatitudinis suæ in anima sua constituentes, posuerunt summum bonum in virtute sua... Tales fuerunt philosophi qui Stoici nuncupati sunt... Dicebat Epicureus : « Mihi frui carne, bonum est. » Dicebat Stoicus : « Mihi frui mea mente, bonum est. » Dicebat Apostolus, *Psal.* LXXII, 28 : *Mihi adhærere Deo, bonum est.* » Fatemur autem virtutes sic propter se ultimate appetitas, non esse veras virtutes, sed vitia; quippe quod hac prava intentione intercipiatur virtualis relatio ad Deum, et hæreatur in creatura, illa fruendo. Sed, si voluntas feratur in opus ex objecto bonum, non hærendo ultimate in ipso, neque in seipsum aut in alium pravum finem retorquendo, sed ut est bonum inchoatum et in suo gradu constitutum secundum rectam rationem; dicimus quod sit moraliter bonum, et agens non peccet, quia virtualiter implicite intendit Deum ut hujus boni inchoati perfectionem et consummationem.

Inst. adversarius : Aug., loco cit. *de Civit.*, non magis agit de Stoicis quam de Turcis, sed generaliter agit de omnibus illis apud quos non est vera religio.

Resp. adversarius hic loqui contradictoria. Si namque agat Aug. generaliter de omnibus apud quos non est vera

1. Alias, de verbis Apostoli 13.

religio : ergo etiam agit de Stoicis, apud quos non erat vera religio, et magis quam de Turcis, qui tunc nondum extabant; sicut si nunc agerem generaliter de omnibus apud quos non est vera religio, indubie agerem de Turcis, apud quos non est vera religio. Et sicut non implicat quod qui ageret generaliter de omnibus infidelibus, interdum sermonem deflecteret ad Turcas; ita nihil impedit quominus Aug., agens generaliter de infidelibus, de Stoicis in particulari, occasione data, locutus fuerit. Et ita esse patet, ex eo quod in utroque loco eundem modum loquendi teneat. In lib. *de Civit.* vocat virtutes infidelium « inflatas ac superbas; » in serm. 156 vocat Stoicos « superbos. » In lib. *de Civit.* dicit : « Sicut enim non est a carne, sed super carnem, quod carnem facit vivere; sic non est ab homine, sed super hominem, quod hominem facit beate vivere. » Quæ verba expriment aperte dogma Stoicorum, conformiter ad ea quæ de ipsis dicit in serm. cit. : « Extiterunt autem, inquit ibi, alii superbi, quasi a carne se removentes, et totam spem beatitudinis suæ in anima sua constituentes, posuerunt summum bonum in virtute sua... Tales fuerunt philosophi qui Stoici nuncupati sunt. »

Neque dicas, cum adversario, sensum horum verborum in lib. *de Civit.* : « Sicut enim non est a carne, etc. » non esse quod infideles existimarent quod in virtutibus ad se et non ad Deum relatis consisteret beatitudo, sed quod conducerent ad beatitudinem.

Contra enim 1°, sistendo in paritate Augustini. Sicut de materia ad vitam disposita, licet conducat ad vitam, non dicitur, secundum Aug., quod faciat vivere, sed solus Deus; ita nec de virtute conducente ad vitam beatam dicitur, secundum eundem Aug., quod faciat vivere beate, sed solus Deus. 2° Aug. expresse docet in serm. Stoicos constituisse suam beatitudinem in sua virtute. Quidni haberet eundem sensum in lib. *de Civit.*, ubi tenet eundem modum loquendi? 3° Denique, juxta aliquos, responderi potest, S. Aug. in lib. *de Civit.* condemnare eos qui expetebant virtutes propter se quidem, non tamen

secundum se præcise et ut abstractas a subjecto, sed in concreto et ut in subjecto, scilicet ut virtuosi apparerent. Si *inferas*: Ergo non solum propter se, sed propter aliud expetebantur. *Resp.* quod solum propter se in concreto et ut in subjecto expetebantur, et hoc sensu, non propter aliud.

Cæterum, nisi alterutro sensu Aug. intelligas, non video quomodo salvari possit a damnatione hujus propositionis: « Omnia infidelium opera sunt peccata, et philosophorum virtutes sunt vitia. » Neque dicas, cum adversario, S. Aug. alibi admittere opera infidelium posse esse bona. Nam etiam ipsi authores propositionis damnatæ non negabant opera infidelium posse aliquo sensu dici bona, et nihilominus fuerunt damnati.

Obj. 3°: S. Aug., lib. I *de Doct. christ.*, c. 22, n. 21, dicit: « Hæc regula dilectionis divinitus constituta est, *Levit.*, XIX, 18; *Deuter.*, VI, 5; *Matth.*, XXII, 37, 39: « *Diliges*, inquit, *proximum tuum sicut teipsum. Deum vero ex toto corde, et ex tota anima, et ex tota mente*, ut omnes cogitationes tuas, et omnem vitam, et omnem intellectum in illum conferas, a quo habes ea ipsa quæ confers. Cum autem ait, *toto corde, tota mente*, nullam vitæ nostræ partem relinquit quæ vacare debeat et quasi locum dare, ut alia re velit frui; sed quidquid aliud diligendum venerit in animum, illuc rapiatur, quo totus dilectionis impetus currit. » Ergo, juxta Aug., omnia sunt referenda ad Deum, ita ut nulla pars vitæ nostræ relinquatur quæ vacare debeat et quasi locum dare, ut alia re frui velit. Quid autem sit re aliqua frui, expressit *ibid.* Aug., c. 4, n. 4: « Frui est amore alicui rei inhærere propter seipsam; uti autem, quod in usum venerit ad id quod amas obtinendum referre. »

Resp. hæc omnia verificari secundum sententiam nostram: primo in actu charitatis, dum urget præceptum; deinde, etiam extra casum quo urget præceptum, in omni actu bono nulla ex parte vitiato. Cum enim appetatur formaliter explicite propter honestatem particularem hujus actus, appetitur virtualiter explicite propter honestatem

ut sic, quæ cum in re sit Deus, appetitur virtualiter implicite propter Deum, sicque non est ea re frui, sed uti.

Contra hanc secundam responsionem insurgit adversarius, ex Aug. *ibid.*, c. 22, n. 20, cum dixisset: « Res illæ tantum sunt quibus fruendum est, quas æternas atque incommutabiles commemoravimus. » Subdit: « Cæteris autem utendum est, ut ad illarum fruitionem pervenire possimus. » Atqui relatio virtualis implicite, cum sit naturalis, non conducit ad Dei fruitionem. Ergo 2° S. Aug., *ibid.*, c. 22, n. 20, sic loquitur: « Quæritur utrum propter se homo ab homine diligendus sit, an propter aliud. Si enim propter se, fruimur eo; si propter aliud, utimur eo. Videtur autem mihi propter aliud diligendus. » Ergo, juxta Aug., diligere proximum propter se, seu propter ejus particularem bonitatem, non est sufficienter referre actum suum in Deum, cum sic diligere non sit uti proximo, sed frui.

Resp. ad 1. Imprimis non dixit Aug. quod cæteris utendum sit quatenus iste usus *conducit* ad beatitudinem, sed quod sit cæteris utendum, *ut pervenire possimus* ad beatitudinem. Qui autem facit actum bonum nulla ex parte vitiatum, sic utitur creaturis ut, aliis adhibitis, possit pervenire ad beatitudinem; necesse est enim, ad illam adipiscendam, ut actus bonos et non malos faciat, licet soli non sufficiant. Sed, etsi Aug. dixisset quod iste usus debeat *conducere* ad beatitudinem, nihil obesset; quia revera *conducit*, non quidem positive, sed præsuppositive et negative: præsuppositive, quia, ut jam dixi, prærequiritur ad adeptionem beatitudinis ut actus sit moraliter bonus et nulla ex parte vitiatus; negative, quia faciendo actus moraliter bonos, non peccat, et sic removet impedimentum beatitudinis; quod voco concurrere negative.

Ad 2. *Dist.* propositionem Aug. et simul conseq. Si hominem propter se diligimus, constituendo in eo nostrum finem, eo fruimur, *conc.*; non constituendo in eo nostrum finem, *nego.* Hæc solutio seu explicatio non est mea, sed ipsius Aug., qui in eodem lib., c. 33, n. 37, dicit: « Si vero inhæseris atque permanseris [in delectatione